

לכה את עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תקפ
ערש"ק פרשת וארא ה'תשע"ז

המטר שבאוויר בעצירת מכת ברד

הצפרדע שמשברת את מצרים

בענין אישו משום חציו

האבות - מחנכי דור העתיד

פתח דבר

בעז"ה.

לקראת שבת קודש פרשת וארא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תקפ), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש
ת.ד. 2033
כפר חב"ד 6084000
03-738-3734
Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office
1469 President St. #BSMT
Brooklyn, NY 11213
United States
(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן הענינים

ה..... מקרא אני דורש

המטר שבאור - בעצירת מכת ברד

האם טיפות המטר נשארו תלויות באור, או שנתבטלה מציאותן? / מהו גודל הנס בזה שנשאר המטר באור? / ביאור שני פירושי רש"י על "ומטר לא ניתן ארצה" והצריכותא בשני הפירושים

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ו עמ' 46 ואילך)

ח..... פנינים פנינים עיונים וביאורים קצרים

בין "שרקה" ו"השריצה" / "מתזת" / מדוע "שרמ" לו שריטה בכות"ל?

ט..... יינה של תורה

הצפרדע שמשכבת את "קליפת מצרים"

כמה אופנים בכפירת אומות העולם / קליפת מצרים הנחותה מכולם / כל הנכבדים יש בהם תועלת ומגלים כבודו ית' / על ידי הצפרדע - "וידעו מצרים כי אני ה'"

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"א עמ' 38 ואילך)

יג..... פנינים פנינים דרוש ואגדה

חיבור הפכים במכת ברד / הברכה דווקא בזמן של "ערבוביא"

יד..... חידושי סוגיות

בענין אישן משום חציו

יביא ביאור הנמוק"י דחשיב שההיזק נעשה בשעת ההדלקה, ועפ"ז יקשה סתירה מדברי ר' יוחנן גבי תענית ת"ב, ושוב יתרץ ע"פ סברת הנמוק"י עצמו / ידון עפ"ז אי שייך לומר דגאולת מצרים הוי התחלת גאולה העתידה

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 125 ואילך)

יז..... תורת חיים

האבות - מחנכי דור העתיד | וארא אל האבות (ריש פרשת וארא. רש"י)

יט..... דרכי החסידות

הדאגה והעצבות ממילי דשמיא - מידה רעה

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

המטר שבאוויר – בעצירת מכת ברד

האם טיפות המטר נשארו תלויים באוויר, או שנתבטלה מציאותם? / מהו גודל הנס בזה שנשאר המטר באוויר? / ביאור שני פירושי רש"י על "ומטר לא ניתך ארצה" והצריכותא בשני הפירושים

א. בסוף פרשתנו: "ויצא משה מעם פרעה את העיר, ויפרוש כפיו אל ה', ויחדלו הקולות והברד, ומטר לא נתך ארצה". וברש"י העתיק התיבות "לא נתך", ופירש: "לא הגיע, ואף אותן שהיו באוויר לא הגיעו לארץ. ודומה לו 'ותתך עלינו האלה והשבועה' דעזרא, ותגיע עלינו". וממשיך להביא פירוש נוסף: "ומנחם בן סרוק חיברו בחלק 'כהתוך כסף', לשון יציקת מתכת. . . אף זה 'לא נתך לארץ', לא הוצק לארץ".

והנה ידוע הכלל, שכאשר רש"י אינו מסתפק בפירוש אחד אלא כותב שני פירושים (או יותר), הרי זה משום שבכל אחד מהם יש קושי שאינו קיים בחבירו; והפירוש הראשון שרש"י מקדים בדבריו – הוא קרוב יותר ל"פשוטו של מקרא" מאשר הפירוש השני שבא אחרון.

ויש לבאר בנידון דידן, למה הוצרך רש"י לב' הפירושים ואיזה מעלה וחסרון קיימים בכל אחד מהם, כדלקמן.

ב. הנה הפסוק כאן מספר על תפילתו של משה, שהביאה להפסקת מכת ברד. ובענין זה מתעוררת שאלה: כיון שתפילת משה נענתה מיד, ומיד נעצרה מכת הברד בכל ארץ

מצרים - מה קרה לטיפות המטר שכבר יצאו מן העננים והיו בדרך הילוכן ארצה?

ובכך נחלקו שני הפירושים שבדברי רש"י:

לפי הפירוש הראשון, תיבת "נתך" פירושה "הגיע", והפירוש "מטר לא נתך ארצה" הוא שטיפות המטר הללו לא הגיעו לארץ. וכפי שרש"י מבאר, "ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ" - כלומר: טיפות אלו לא המשיכו לרדת ארצה, אלא הן נעצרו ונשארו תלויות ועומדות באויר.

אולם לפי הפירוש השני, תיבת "נתך" פירושה "הוצק", מלשון יציקת מתכת, והיינו: כאשר יוצקים מתכת פירוש הדבר שהופכים אותה לחומר נוזל, הנשפך כמשקה. ובענינו נאמר "ומטר לא נתך" - שאותן טיפות מטר שיצאו מהאדים שבעננים והפכו להיות דבר נוזל הנשפך, נפסקה בהן נוזיה ("התכה") זו, והיינו שנתבטלה מציאותן והן הפסיקו להיות מציאות נוזלת.

ג. אלא שלפי פירוש זה - הפירוש השני - יש קושי בלשון הפסוק. כי מלשון הפסוק "ומטר לא נתך ארצה", משמע שכל השינוי שחל הוא (לא במטר עצמו, אלא) ביחס המטר אל הארץ ("ארצה"), ואילו לפי פירוש זה התבטלה עצם מציאותו הנוזלת של המטר.

[אלא שבדוחק צריך לבאר תיבת "ארצה" לפי פירוש זה - שאף שהתבטלה מציאות המטר כבר באויר, הרי סיבת ביטולו היא בכדי שלא יגיע לארץ, ולכן גם הפסוק מדגיש "ארצה"].

ולכן מקדים רש"י את הפירוש הראשון, שלפיו אתי שפיר לשון הפסוק, כי אכן המטר עצמו נשאר במציאותו, וכל מה שהתחדש הוא שהוא לא הגיע אל הארץ ("לא נתך ארצה") אלא נשאר תלוי ועומד באויר.

ד. אמנם גם בפירוש זה - הפירוש הראשון - יש קושי, מצד הסברא:

מובן בפשטות, ש"קודשא בריך הוא לא עביד ניסא למגנא" (ראה דרשות הר"ן ד"ח הקדמה הא'), והיינו, שהקב"ה אינו עושה נס לחינם אלא רק כאשר יש צורך בדבר. ובנידון דידן, לכאורה קל יותר לבטל את מציאות המטר ברגע אחד מאשר להשאיר את הטיפות תלויות ועומדות באויר, ואם כן, למה הוצרך הקב"ה להשאיר את הטיפות תלויות ועומדות (שזהו נס שנמשך זמן רב) כאשר אפשר לעשות נס יותר קטן ולבטל את מציאותן (שזהו נס שמתרחש ברגע אחד - ותו לא)?

ולכן הוסיף רש"י והביא פירוש שני, שלפיו באמת הקב"ה ביטל את עצם מציאות המטר, שהוא הפסיק להיות מציאות נוזלת, שזהו נס יותר "קל" ויותר מובן בשכל.

אולם מובן שקושיא מסוג זה אינה קושיא כה חזקה, אלא יותר ענין של חסרון בהסברה - שהרי בכלל איננו יודעים את דרכי הקב"ה ואת הטעם לכמה פעולות שלו, ולכן אי אפשר להקשות ממש למה בחר הקב"ה להפסיק את מכת ברד בדרך זו ולא בדרך אחרת - ולכן סוף סוף נשאר פירוש זה (שהטיפות נשארו תלויות ועומדות באויר) הפירוש הראשון והעיקרי, כיון שדוקא הוא מתאים היטב עם לשון הפסוק "ומטר לא נתך ארצה".

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

מדוע "שרט לו שריטה בכותל"?

חנני מממיר כעת מחר ברד כבד

כעת מחר - כעת הזאת למחר, שרט לו שריטה בכותל
למחר כשתגיע חמה לכאן ירד הברד
(ט, יח. רש"י)

לכאורה צ"ע, מנ"ל לרש"י שמשא לא רק קבע לפרעה הזמן שירד הברד ("כעת הזאת למחר") אלא גם "שרט לו שריטה בכותל", למחר כשתגיע חמה לכאן ירד הברד". ואין לומר לפי שזו היתה הדרך היחידה אז לברר ולידע שעה מדויקת ביום - שהרי ודאי היו אז מכשירים שונים לידע השעות, כמו שעון מים וכיו"ב.

ויש לומר הביאור בזה:

בדברי ההתראה למכת ברד נאמר "כי בפעם הזאת גו' תדע כי אין כמוני בכל הארץ", והיינו שמכה זו (יותר מכל המכות הקודמות) תוכיח ברור את כחו של הקב"ה. ועפ"ז, מטרת משה באמרו "כעת הזאת למחר" היתה שכאשר פרעה יראה שלא זו בלבד שדברי ה' מתקיימים, אלא שהם מכוונים להרגע ממש שבו קבע שתתחיל המכה, הרי אי אפשר לו להיות בספק כלל שאכן יד ה' עשתה זאת.

וזהו גם ההכרח לומר ש"שרט לו שריטה בכותל" ולא אמר סתם "כעת הזאת למחר", דכיון שקביעת הזמן היתה כדי להראות לפרעה שהקב"ה יכול לכונן את הרגע ממש - לא ה' מקום לסמוך על מורה-השעות שה' בידי פרעה וחרטומיו - כי יתכן שאין מורי-שעות אלו מדויקים, או שהחרטומים יטעו בחשבונם, וידמו שמשא לא כיוון את הרגע (וע"ד פרש"י לקמן (בא יא, ד) גבי מכת בכורות "שמשא יטעו אצטגניי פרעה כו'"), ולכן מוכרחים לומר שעשה איזה סימן שאי אפשר לטעות בו. ולכן פירש רש"י ש"שרט לו שריטה בכותל", למחר כשתגיע חמה לכאן ירד הברד", כי סימן זה אינו תלוי בידי אדם אלא בידי שמים (במהלך החמה) ולא יתכן בו טעות כלל.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"א עמ' 41 ואילך)

בין "שרקה" ו"השריצה" ל"מתזת"

ויש אהרן את ידו גו' ותעל הצפרדע

צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים
(ח, ב. רש"י)

בגמ' (סנהדרין 70, סע"ב. וכ"ה בשמור"ר פרשתנו פ"י, ה) הובאו שני פירושים על "ותעל הצפרדע", דעת ר"א ורע"ק ש"צפרדע אחת היתה, השריצה ומלאה כל ארץ מצרים", ודעת רבב"ע ש"צפרדע אחת היתה, שרקה להם והם באו". וצ"ע מדוע בחר רש"י בפירוש שלישי, ש"היו מכין אותה והיא מתזת נחילים" ולא פירש כפירושים שהובאו בגמ'. ובפרט שהפירוש שהביא רחוק יותר מדרכי הטבע.

ויש לומר הביאור בזה:

לרש"י הוקשה, הרי בציווי השי"ת לאהרן על מכת צפרדע נאמר "נטה את ירך גו' והעל את הצפרדעים" (ח, א), והיינו, שאהרן נצטווה להעלות "צפרדעים" לשון רבים על מצרים, אך לפועל עלתה "הצפרדע" - לשון יחיד, וא"כ איך קיים אהרן ציווי הקב"ה? וקושיא זו אינה מתורצת באופני מכת צפרדע שהובאו בגמ', שהרי באופנים אלו לא העלה אהרן את הצפרדעים אלא באו כתוצאה מזה ש"שרקה" הצפרדע ובאו צפרדעים אחרים, או ש"השריצה" ועי"ז נוצרו צפרדעים חדשים.

ולכן פירש רש"י ש"היו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים", כי באופן זה הגם שהעלה אהרן צפרדע אחת, אך צפרדע זו היתה מיוחדת בזה ש"מתזת נחילים נחילים", שפירוש "מתזת" הוא כמו שכשמים על מים לא נבראים מים חדשים, אלא המים עצמם ניתזין, כן היתה צפרדע זו, שכאשר הכו אותה ניתזו ממנה "נחילים נחילים". ובוהא א"ש שבצפרדע אחת שהעלה אהרן קיים ציווי ה' "והעל את הצפרדעים", כי מ"צפרדע" זו גופא "ניתזו" נחילים של צפרדעים. וק"ל.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"א עמ' 79 ואילך)

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

הצפרדע שמשבבת את "קליפת מצרים"

כמה אופנים בכפירת אומות העולם / קליפת מצרים הנחותה מכולם / כל הנבראים יש בהם תועלת ומגלים כבודו ית' / על ידי הצפרדע - "וידעו מצרים כי אני ה'"

אודות מכת צפרדע, נאמר במדרש (שמו"ר פ"י בתחילתה) שהיא ממחישה את הכתוב "ויתרון ארץ בכל היא" (קהלת ה, ח), שישנה תועלת ויתרון בכל נברא ונברא, אפילו ב"דברים שאתה רואה אותן כאילו הן מיותרין בעולם", שהרי "אני עושה שליחותי אפילו . . על ידי צפרדע", ו"אילולי הצפרדע, היאך הי' פורע מן המצרים"?

והדבר תמוה ביותר, כיצד יתכן לומר שאילולא הצפרדע לא הי' הקב"ה יכול להיפרע מן המצרים, וכי חסרות לו להשי"ת דרכים להיפרע מן הרשעים, והלא "הרבה שלוחים למקום".

ויתירה מזו: הקב"ה הביא על המצרים עשר מכות, וצפרדע הייתה רק אחת מתוך עשר המכות, ואם כן נפרע הקב"ה מן המצרים על ידי כמה וכמה מכות, ומדוע נאמר במדרש שדווקא באמצעות הצפרדע נענשו מצרים?

ויש לבאר תוכן עניין רשעתו של פרעה ומרידתו בהשי"ת, ומתוך כך יתבאר מדוע דווקא על ידי הצפרדע נשברה "קליפת מצרים", ונודע "כי אני ה'".

כמה אופנים בכפירת אומות העולם

אומות העולם אשר אין הם מאמינים באחדותו ית', יש בהם שלש דרגות כלליות באופן כפירתם בקב"ה, זו למטה מזו (ראה אור התורה נ"ך ח"ב עמ' תשסז ואילך; עמ' תשפ ואילך):

(א) ישנם גויים המאמינים באלקותו ית', ויודעים אשר הקב"ה מחי' ומקיים אותם, ועל כן "קרו לי' אלקא דאלקייא" (סוף מנחות), אמנם כופרים המה באחדותו ית', שעל אמונת אחדות ה' נצטוו בני ישראל בלבד (רמ"א או"ח סקנ"ו). ומכל מקום מכיוון שמכירים בכך שהקב"ה מקיים נזהרים הם שלא לעבור רצונו, וכפי שאמר בלעם "לא אוכל לעבור את פי ה'" (בלק כב, יח).

(ב) ישנם כאלו אשר למרות שיודעים ממצאות השי"ת, ומכירים בכך שהוא "אלקא דאלקייא", שהקב"ה חזק וגבוה מהם, מכל מקום כופרים רח"ל בכך שהקב"ה מהווה ומחי' כל נברא, וסוברים בדעתם השפלה שמציאותם קיימת מעצמה ואינה תלוי' בהשי"ת, וכפי שטען פרעה "לי יאורי ואני עשיתיני" (יחזקאל כט, ג).

(ג) לעומת אלו שמאמינים במציאות הבורא "אלקא דאלקייא", ישנם גויים שמכחישים לגמרי רח"ל את מציאות האלוקות, וכמו שנחריב שחירף וגידף והכחיש את עצם מציאות הבורא ית"ש.

קליפת מצרים הנחותה מכולם

כאשר מתבוננים בשלשת סוגי כפירות אלו, נראה לכאורה אשר דרגה השלישית היא הנחותה ביותר, כי אותם גויים מכחישים לגמרי מציאות הקב"ה, אך לאמתם של דברים הכפירה הגרועה ביותר היא כפירתו של פרעה שאמר "לי יאורי ואני עשיתיני".

דאותם המכחישים מציאות האלוקות לגמרי, הרי זה גופא שמנגדים הם ומכחישים לאלקות, הרי זה סימן על כך שאכפת להם מזה ומציאות הבורא "נוגעת" אליהם, ולכן הם מחפשים להכחיש ולנגד אליו ית'. ואם כן, מעצם התנגדותם אפשר לידע על מציאות האלוקות שחודרת עד לשפלות מדרגתם.

אבל פרעה מלך מצרים הוא הגרוע מכולם, דהוא מכיר בעצם מציאות הבורא, אך הכרה זו אינה נוגעת אליו כלל, הוא מרגיש עצמו למציאות נפרדת רח"ל שאינו קשור כלל עם הקב"ה, ואינו מרגיש אפילו צורך לנגד אליו ית'. וממילא אצל פרעה אין נרגשת כלל מציאותו של הבורא ית', שהרי אינו מקיים רצונו ית', ומאידך גם אינו מנגד אליו.

ואם כן "קליפת מצרים" היא הגרועה מכל הכפירות, שעניינה הוא שמרגשת עצמה למציאות נפרדת לגמרי, ואין "נוגעת" אלי' כלל מציאותו ית'.

כל הנבראים יש בהם תועלת ומגלים כבודו ית'

והנה, גם בנבראים שבעולם מצינו מעין שלשה חילוקים אלו:

דהנה, "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו" (אבות סוף פ"ו), שמטרת בריאת כל הנבראים היא לגלות את אלקותו ית'.

ומה שהנבראים מגלים את אלקותו ית', הוא כמשל האומן שעושה כלים, שכאשר מביטים בכלים ורואים התועלת שיש בכל כלי וכלי, אזי יודעים שישנו אומן שהוא חשב ויצר כל אלו והכין כל אחד לתועלתו הרצוי'. ומעין זה, כאשר רואים בבריאתו של הקב"ה, ש"לא ברא דבר אחד לבטלה" (שבת עז, ב), וכל נברא ונברא יש לו התועלת שמביא בעולם, הרי יודעים ומכירים שישנו ל"אומן" שברא כל אלו, ויצר כל אחד למטרה ותועלת מיוחדת.

והנה, השי"ת נותן לאדם בחירה חופשית בטוב או ברע, ועל כן ברא חלק מהנבראים באופן שאין ניכרת בגלוי מטרתם והתועלת שבהם, והאדם יכול לטעות שאין בהם תועלת ובמילא אינם מגלים את מציאות ה', ועליו להתבונן ולדעת התועלת שבאה על ידו, ולגלות אשר "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה".

ובנבראים אלו שצריך לגלות תועלתם, שלשה סוגים כלליים:

(א) יש נבראים שעליהם נאמר במדרש (שמו"ר שם) "אפילו דברים שאתה רואה אותן כאילו הם מיותרים בעולם כמו זבובים ופרעושים ויתושין, הן היו בכלל ברייתו של עולם", ויש בהם תועלת, "שנאמר וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד". שאף שנראים נבראים אלו בהשקפה ראשונה כמיותרים, הרי כאשר מתבוננים בהם אפשר לגלות תועלתם, וכפי שהביאו בגמרא (שבת עז, ב) מיני רפואות מזכוכית ויתוש: "ברא זכוכית לצרעה, יתוש לנחש" וכו'.

(ב) לעומתם, יש נבראים "כגון נחשים ועקרבים" שלא זו בלבד שאין בהם תועלת, אלא שהם מזיקים ומקלקלים את הבריאה, ומכל מקום נרגשת גם בהם מציאות הבורא, שבעצם מה שמנגדים ומקלקלים הבריאה, הדבר מודיע שהם מנגדים ל"אומן" שברא העולם, וממילא יודעים על קיומו.

(ג) והברי' המעלמת ביותר על מציאות הבורא, היא הצפרדע. דצפרדע אין נראה בה שום תועלת לבריאה, אך גם אינה מזקת, וממילא אינה מנגדת לקב"ה, ומתעלמת לכאורה לגמרי ממציותו.

על ידי הצפרדע – "זידעו מצרים כי אני ה'"

וכאשר באה הצפרדע, ומילאה שליחותו של הקב"ה להכות את המצרים, הרי בזה

מתבטאת שבירת "קליפת מצרים":

הצפרדע נראית כמי שאינה מורה על מציאות הבורא כלל, ומכל מקום באה ועושה שליחותו של מקום להעניש את המצרים, ומתגלה אשר גם בריאה כזו יש בה תועלת והיא מעשה ידיו של הקב"ה.

וממילא הדבר מכריז ומודיע, אשר גם פרעה ומצרים שמרגישים עצמם למציאות נפרדת רח"ל, עד שטוענים "לי יאורי ואני עשיתיני", הרי גם מציאותם השפלה והפחותה מתהווה ומתקיימת על ידי הקב"ה.

ואזי נפעל ש"וידעו מצרים כי אני ה'" – שנודע ומתגלה שגם מציאותם של מצרים היא משם ה'.

פנינים

דרוש ואגדה

הבדלה דווקא בזמן של "ערבוביא"

והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי
עומד על" לבלי חיות שם ערוב

(ח, יח)

במפרשים (ראה הנסמן בתו"ש ואר"ז, יז, ח, יג)
שקלו וטרו במה שלא נאמר "והפליתי" בג' מכות
הראשונות. ויש לומר בזה בדרך הדרוש:

במכות הראשונות לא הי' צורך להפריש בין ישראל
והמצרים, כי אף אם היו מכות אלו בישראל ג"כ, לא
הי' עולה על הדעת ח"ו שאפשר לישראל להתערב בין
המצרים. דווקא במכת ערוב, שעירב הקב"ה "כל מיני
חיות רעות ונחשים ועקרבם בערבוביא" (לשון רש"י ח,
יז), הי' אז מקום למחשבת חוץ שכמו שהסיר הקב"ה
המחיצה בין חי' לחי' ולנחש ועקרב, כן נפרץ הגדר
בין ישראל לעמים להבדיל. ולכן דווקא במכת ערוב
נאמר "והפליתי" כי חפץ הקב"ה להראות שהמחיצה
קיימת גם בשעה ההיא.

ויש ללמוד מזה הוראה לימינו אלו:

אם בהיותם במצרים, עוד קודם מתן תורה, ולפני
הזמן ש"בנו בחרת מכל עם ולשון", הנה מכיון
שבזמן ההוא הי' "ערוב" ומקום לחשש התערבות
בין ישראל לעמים – עשה הקב"ה נס מיוחד והפלה
בין ישראל לעמים, הרי כ"ש וק"ו בזמן הזה, בשעה
אשר ערבוביא בעולם, ופרצו גדרו של עולם באופן
שלא הי' לעולמים – יש צורך מיוחד לחזק את
המחיצה שבין ישראל לעמים.

וכמו שבזמן ההוא הבדלה זו בין ישראל לעמים
הי' בנוגע לכל אחד מישראל, אפילו בנוגע לאלו
שלא רצו לצאת ממצרים (ראה פרש"י בא"י, כב, בשלח
יג, יח), כן בימינו אלו שמחיצה והבדלה זו היא
בנוגע לכל איש ואשה אשר בשם ישראל יכונה, ויש
להשתדל לחזקה בכל מה דאפשר.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 32 ואילך)

חיבור הפכים במכת ברד

ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד

גם בתוך נם, האש והברד מעורבין כו' ולעשות רצון קונם
עשו שלום ביניהם
(פ, כד. רש"י)

ב'משכיל לדוד' (על פרש"י ט, יח) מבאר ע"ד הסוד
שעירוב זה של אש ומים מורה על ההתכללות של
מדת הרחמים ומדת הדין, שהמים באים מצד שם הוי',
מדת רחמים, והאש ממדת הדין, והיותם מעורבים יחד
מורה על יחוד קוב"ה (הוי') ושכינתו (דין) "על ידי
השלום". ועפ"ז מבאר שם מה שבנוגע למכה זו כתב
רש"י (ט, יח) ש"שרט לו שריטה בכותל . . . כשתגיע
חמה לכאן ירד הברד", כי השריטה בכותל, וכן הגעת
השמש בכותל, מורים על יחוד קוב"ה ושכינתו (כמו
שמבאר שם ע"פ הזהר משפטים קטז, רע"א).

ויש להוסיף, שההתכללות דרחמים ודין במכה
זו – מפורשת בפשטות הכתובים:

מכת ברד מיוחדת משאר כל המכות בשני
הקצוות – מחד גיסא הרי ממכה זו הותחל תוקף
הדין, מכות חמורות ביותר, וכמפורש בדברי
ההתראה "בפעם הזאת אני שולח את כ" מַגְפּוֹתַי
אל לבך גו'" (ט, יד-טז), ולאידך, היתה הקלה במכה
זו שלא מצינו באף אחת משאר המכות – שניתנה
אפשרות לַהֲנַצֵּץ מן המכה, על ידי הניסה אל
הבתים, וכמפורש "הירא את דבר ה' גו' הניס גו'
אל הבתים" (ט, כ).

ויש לומר, שהענין של חיבור שני הפכים מודגש
גם בכללות התוכן של "שרט לו שריטה כו'", שבזה
מודגש שהקב"ה כיוון את הרגע ממש של התחלת
המכה (עיין לעיל במדור "עיונים וביאורים קצרים"), דאף
שהמכות באו ממש הוי', כמפורש כמה פעמים
בהמכות שעל ידן ידעו ש"אני הוי'" (פרשתנו ז, ה.
ז, יז, ח, יח. ועוד), וכמפורש במכת ברד גופא "והוי'
נתן קולות וברד גו'" (ט, כג) – והרי "שם הוי' מורה
שהוא למעלה מן הזמן שהוא הי' הוה ויהי' ברגע
אחד" (שעה"ח"א פ"ז (פכ, א)), וביחד עם זה באה
מכה זו בתכלית הדיוק של זמן מוגבל, באותו הרגע
ממש, חיבור של למעלה מהזמן וזמן יחד.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 44 ואילך)

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

בענין אישו משום חציו

יביא ביאור הנמוק"י דחשיב שההיזק נעשה בשעת ההדלקה, ועפ"ז יקשה סתירה מדברי ר' יוחנן גבי תענית ת"ב, ושוב יתרץ ע"פ סברת הנמוק"י עצמו / ידון עפ"ז אי שייך לומר דגאולת מצרים הוי התחלת גאולה העתידה

שבאו אח"כ (משא"כ לר"ל דרך בשעה שיזיק יחול החיוב דרך בזה הרגע מזיק ממונו). וכמבואר היטב בדברי הנמוקי יוסף הידועים אשיטת ר"י (י, א מדפי הרי"ף): "אשו משום חציו, כאילו בידו הבעירו (להדבר שניזק) כדאמרן, ואי קשיא לך א"כ היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת וכן מאחיזין את האור במדורה והולכת ונגמרת הדלקתה בשבת ולפי זה הרי הוא כאילו הבעירה הוא בעצמו בשבת וכל שכן הוא דאילו הכא לא נתכוין להבעיר גדיש של חבירו כלל והכא עיקר כוונתו היא שתדלק ותלך בשבת ועם כל זה תנן (שבת יט, ב) משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה ומאחיזין את האור במדורת בית

איתא בב"ק כב ע"א לענין אב נזיקין דאש שחייבה תורה בתשלומין: "אתמר, ר' יוחנן אמר אשו משום חציו (חייבו הכתוב דאיהו קעביד דהוי כזורק חץ. רש"י), וריש לקיש אמר משום ממונו (כשורו ובורו שהזיקו. רש"י)". פירוש, דלר"י הוי כמזיק בעצמו כיון שהוא מכחו (והמזיק בכחו ובחציו כמזיק בידו), ולר"ל לא חשיב מכחו ("דאש מא"י הולכת ודולקת למרחוק" - רש"י שם) רק הוא כממונו שהלך והזיק לבדו כשור ובור.

והמורם, דלשיטת ר' יוחנן מיד כשמבעיר האש מתחייב בהזיקות שבאו מזה אחר זמן, וכזורק חץ שברגע הזריקה יוצא מידו ומתחייב כבר עתה בהזיקות

שאמר בעצמו לענין ת"ב דהי' ראוי לקבוע התענית בעשירי באב שבו נשרף רוב ההיכל, הא מ"מ בתשיעי הציתו נכרים את האור, ולשיטת ר"י חשיב החורבן כאילו כבר נעשה כולו בתשיעי!?

איברא דלכשנדייק היטב בגוף סברת הדין דר"י לענין המזיק באש, א"ש שיטתו לענין ת"ב. ובהקדים דהנה, הא דאמרינן דהדלקת האש שוה לזריקת החץ (שהנזק הבא הוא מכח הזורק עצמו) הוא מחמת שהדלקת האש כמוה לזריקת החץ בזה שאחר רגע ההדלקה כבר יצא ממנו ושוב אינו יכול עוד להחזיר הדבר לקדמותו ולמנוע ההזיקות שיבואו, כזורק חץ שאחר רגע הזריקה כבר אינו בידו להשיבו ולמנוע ההיזק, ולכן אמרינן דלגבי המדליק בההיא שעתא שהצית כבר נעשה ההיזק כיון שמיד לאח"כ כבר אי אפשר לו למנוע שלא יבוא מזה ההיזק. ומעתה מחזור היטב הא דלא שייך לומר כן לענין הדליקה ששרפה את היכלנו, דכלפי שמיא ודאי אין שייך לומר דאחר רגע הראשון אי אפשר למנוע ההיזק מלבוא. עיי' רש"י דברים לב, מא: "אשיב נקם וגו', למדו רבותינו באגדה מתוך לשון המקרא שאמר ותאחז במשפט ידי לא כמדת ב"ו מדת הקב"ה, מדת ב"ו זורק חץ ואינו יכול להשיבו והקב"ה זורק חציו ויש בידו להשיבם כאילו אוחז בידו שהרי ברק הוא חצו שנאמר כאן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי כו". והיינו דבכל רגע עד שיבוא ההיזק עצמו עדיין לא נעשה שום דבר כפ"י שמיא, ויכול הדבר שלא יהי' כלל. וזהו שאמר ר"י לענין ת"ב שהי' ראוי להיות בעשירי שבו נשרף ההיכל בפועל, דאף שהוצת באש בתשיעי, לא נעשה החורבן שהי' מן השמים עד עשירי.

המוקד ומעשים בכל יום וכדאמרן, כי נעייין במילתא שפיר לא קשיא לן שהרי חיובו משום חציו כזורק חץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכ"ל ולא חשבינן ל"י מעשה דמכאן ולהבא, דאי חשבינן ל"י הוה לן למפטרי' דאנוס הוא (בשעת ההיזק עצמו) שאין בידו להחזירה, והכי נמי אילו מת קודם שהספיק להדליק הגדיש ודאי משתלם ניזק מאחריות נכסים ידיד' דהא קרי כאן כי תצא אש שלם ישלם (משפטים כב, ה) ואמאי מחייב הרי מת (בשעת ההיזק עצמו) ומת לאו בר חיובא הוא אלא לאו ש"מ דלאו כמאן דאדליק השתא בידים חשבינן ל"י אלא כמאן דאדליק מעיקרא משעת פשיעה חשבינן ל"י, וכן הדין לענין שבת דכי אתחיל מערב שבת אתחיל וכמאן דאגמרי' בידים בההוא עידנא דלית ב' איסור חשיב". עכ"ל. היינו, דאף שבשעת ההיזק עצמו אנוס הוא (שא"א לו להציל) לאו אההיא שעתא מחייבינן ל"י, רק אשעת הדלקת האש בתחילה כיון דחשיב שאז כבר נעשו ההזיקות שהיו אח"כ, וההיא הדלקה ברצון גמור היא.

והנה, לכאורה מצינו סתירה מפורשת לזה מדברי ר' יוחנן עצמו בש"ס, והוא בהא דאיתא בתענית לענין תשעה באב (כט, א): "תניא . . . בשבעה (באב) נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו, שביעי שמיני ותשיעי סמוך לחשכה הציתו בו את האור והי' דולק והולך כל היום כולו שנאמר אוי לנו כי פנה היום כי ניטו צללי ערב, והיינו דאמר רבי יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף". ולשיטת ר' יוחנן עצמו, דהמדליק אש כבר נעשו בההיא שעתא כל ההזיקות שבאו מן האש – תימה גדולה מה

שיאמר פלוני ימות או שנה פלונית שנת רעב או מלחמה וכיוצא בדברים אלו, אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו ואין אומרים הנה דבר דיברת ולא בא, שהקדוש ברוך הוא ארך אפים ורב חסד וניחם על הרעה, ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי נינוה או שתלה להם כחוקי. אבל אם הבטיח על טובה ואמר שיהי' כך וכך ולא באה הטובה שאמר, בידוע שהוא נביא שקר, שכל דבר טובה שיגזור הא-ל אפילו על תנאי אינו חוזר. הא למדת, שבדברי הטובה בלבד ייבחן הנביא. הוא שירמיהו אומר בתשובתו לחנני' בן עזור כשהי' ירמיה מתנבא לרעה וחנניה לטובה אמר לו חנני' אם לא יעמדו דברי אין בזה ראי' שאני נביא שקר אבל אם לא יעמדו דבריי יודע שאתה נביא שקר שנאמר "אך שמע נא את הדבר הזה". ע"כ. וא"כ מובן דה"ה לנדוד"ד שידיעין בודאי שלא ישוב ח"ו מהבטחתו, "לא איש א-ל ויכזב . . . ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה", ואומר "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה". ולכך נעשה הדבר כבר משעה שהובטח, דהוי שוה לזורק חץ דאמרין שכבר אינו בידו להשיבו ונעשה מזמן הזריקה, ה"ה לענין זה שכבר קבעו מן השמים שבכל דבר טוב לא ישוב אחר שהובטח. ואף שודאי אין שייך הכרח כלפי שמיא ואינו שוה לזורק חץ, אמנם זהו לגבי העושה עצמו, אבל לענין הדבר הנעשה שוים הדברים, דכשם שהחץ הי' מוכרח כבר מתחילה להזיק ולהזיק במקום שהזיק אחר זמן, ה"ה לענין הגאולה עצמה שמוכרחת היא להתקיים אחר שהובטחה מן השמים ונקבע הכלל דדבר טובה אפילו על תנאי אינו חוזר.

וע"פ ביאור זה יש לפלפל בדרך הדרוש לענין ד' לשונות של גאולה שבריש פרשתנו. דהנה, ידוע דד' לשונות הללו ירמזון לנגד ד' גאולות מגלות מצרים ושאר גלויות [וא"כ יתבאר, דלשון החמישית "והבאתי" שנזכרה בכתוב אחר הד' לשונות היא כנגד עוד עלי' מיוחדת שתהי' אחר זמן מגאולתנו העתידה, וכידוע בענין התחלקות התקופות דימות המשיח וחד חרוב כו' (עיין ר"ה לא, א. רמב"ן עה"ת בראשית ב, ג. לקו"ש ח"ז ע' 193 ואילך. חכ"ז ע' 198 ואילך. ושי"ג)]. דהנה לפום ריהטא הי' אפשר לומר דכשם שלענין אב נזקין דאש אמרינן דבשעת הדלקה כבר נעשה ההיזק שלאחר זמן, כ"ה בנדוד"ד, דממה שכל הלשונות [אף זו החמישית] נזכרו כבר בגאולה הראשונה, מבואר לנו דגאולת מצרים חשובה כבר התחלת כל הגאולות עד תומן, דכיון שמובטחות ועומדות המה כל הגאולות מאז ה"ה כמי שהתחילו כבר. וכמו שהוא במדת פורענות דאש שהכל נעשה מתחילה, כ"ש בדבר טוב דמרוכה מדה טובה ממדה פורעניות (ימא עו, א). אולם לפי המתבאר לעיל הי' לנו לדחות כל זה, דהא הכא עסקינן בדבר הבא מן השמים, וכבר נתבאר לנו דכלפי שמיא אין שייך לומר שנעשה הדבר כבר כל זמן שלא בא בפועל ממש, והאיך נוכל לומר שהותחלו הגאולות במה שנזכרו והובטחו אז.

איברא די"ל דבאמת שפיר אפ"ל כנ"ל דגאולת מצרים הוי התחלת גאולה העתידה [וזהו סוד הדין דמזכירין יציאת מצרים אף לימות המשיח, כמבואר בסוף פ"א דברכות], ובהקדים מ"ש הרמב"ם בהל' יסוה"ת פ"י ה"ד לענין דיני נבואה, וז"ל: "דברי הפורענות שהנביא אומר, כגון

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

האבות – מחנכי דור העתיד

וארא אל האבות (ריש פרשתנו. רש"י)

האבות – סגנון יחודי ונקודה משותפת

...רש"י בתחילת הפרשה אומר: וארא – "אל האבות", ולכאורה משפט זה מיותר, מכיון שנאמר במפורש בפסוק: אל אברהם, אל יצחק ואל יעקב. אלא שבהדגשה "אל האבות" ישנה הוראה (הנוגעת לענינו):

כל אחד מהאבות מייצג סגנון יחודי בדרכו בעבודת ה', שעברה בירושה מאברהם ליצחק ומיצחק ליעקב. בנוסף לזה ישנה נקודה משותפת של האבות בתור אבות, שכל הנ"ל עבר בירושה לכל בני ישראל ולכל יהודי, אלא שיש להביא זאת בגלוי מן הכח אל הפועל – שזהו הענין של חינוך.

וגם בזה מודגשת נקודה פנימית של ה'אבות' – הורים – בכלל, שאין דבר שהורים לא ימנעו מלעשותו עבור ילדיהם, ובפרט בנוגע לחינוכם, שבזה תלוי כל העתיד של דרך החיים בה ילכו הילדים.

(תרגום ממכתב הנדפס בלקומי שיחות חמ"ז עמ' 495-6)

הקדשת זמן להשפעה על בני הבית

בהזדמנות זו הנני לעורר, שאין ניכר מכל מכתביו שיקדיש מזמנו וכחותיו להשפעה בבית עצמו, היינו על זוגתו וילדיהם שיחיו, ובדרכי נועם ובענינים של קירוב. וכותב הנני בדיוק הלשון שיקדיש, כי זהו ענין של קדושה, כיון שנוגע לקיום עם

קדוש. ואין מקרא יוצא מידי פשוטו ושננתם לבניך, וכמבואר גם בהלכות תלמוד תורה. ובפרט שמפורסמת שיחת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע שהתחלתה - שכמו שמחוייבים בהנחת תפילין בכל יום כן מחוייבים להקדיש מזמנו להשפעה על האשה ועל הבנים כו' וכו'. . . וסוף-סוף זהו גם כן על חשבון עצמו.

והשי"ת יצליחו לשמש דוגמא חי' בענין זה גם לחבריו וידידיו. ומובן שאין להיות מיצר על הזמן הדרוש לפעולות אלו, כי, כנ"ל, עי"ז מקדישים את הזמן וקדושה ומצוה גוררות קדושה ומצוה.

(אגרות קודש חי"ב עמ' ק)

העבודה בקודש בחינוך הבנים

הנה כל השתדלות ואפילו יגיעה בחינוך דור הצעיר כדאיות הן, כיון ששינוי לטובה אפילו קטן בשעת מעשה בתלמיד-ה אפשר שישנה ובענינים עיקרים כל משך ימי חייו, וכנראה גם בעיני בשר.

ובטחוני שהביאו בפועל את האפשריות לסדר גם עניניהם בביתם, ובפרט בהנוגע לילידיהם שיחיו, באופן שלא תהי' סתירה בין עבודתה בקדש בחינוך תלמידי בית הספר - לעבודתה בקדש בחינוך בניהם הם, כי הרי מצוה מסייעת למצוה ולא ח"ו להיפך.

ובודאי במדתו של הקב"ה שהיא מדה כנגד מדה אלא שכמה פעמים ככה - תתוסף ברכתו והצלחתו בילידיהם הם, שיהיו נאמנים לד' לתורתו ומצותיו, והיא ובעלה הרב שי' יקבלו מהם רוב נחת אמיתי, שהוא נחת חסידותי, מתוך הרחבת הדעת ובריאות הנכונה.

(אגרות קודש חי"ב עמ' רמז)

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'

מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

הדאגה והעצבות ממילי דשמיא - מידה רעה

לפעמים בא הנה"ב עטוף בטלית שאינו שלו, בדמותו של היצר טוב, מזכיר את האדם עניניו מוכיחו ומייסרו, ומייעצו ללמוד בספרי מוסר ומאיים עליו, וכל כוונתו להשפיל את האדם ולהטרידו מעבודתו בהענינים אשר האדם עושה

לגרש את העצבות מנחלת חסידים ולעקר אחרי'

תודה לא-ל אשר הנתוח עלה יפה ונתרפא והשי"ת יחזק את בריאותו ויאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים שיוכל לשקוד בעבודתו הפורי' בלימוד רבים והתעסקותו בעניני דרכי החסידים והחזקת הישיבות אשר הוא זכות גדול.

ועתה הנה שמוע שמעתי אשר הוא דואג ועצב ומפני זה אינו מביט על בריאותו והנהגתו באכילה ושתי' ושינה. כמובן אשר זה מפריע גם עבודתו בהרבצת תורה והחזקת עוסקי בעבודה ולומדי תורה.

והנה נודע לכל לומדי תורת החסידות כי כללית ענין הדאגה והעצבות גם ממילי דשמיא היא מדה רעה אשר לא לבד שצריכים להתרחק ממנה כי אם צריכים לעקרה משרשה ומקורה להיותה אסקופה נדרסת לכל מיני רע.

רז"ל אמרו כך הוא אומנתו של היצר הרע, הנפש הבהמית שבאדם הוא אומן גדול, ואומנתו הוא אשר בא לכל אדם ואדם באופנים שונים, לקטנים אמצעים וגדולים לכל אחד ואחד לפי ערכו.

לפעמים בא הנפש הבהמית עטוף בטלית שאינו שלו, בדמותו של היצר טוב, מזכיר את האדם ענינו מוכיחו ומייסרו, ומייעצו ללמוד בספרי מוסר ומאיים עליו, וכל כוונתו להשפיל את האדם ולהטרידו מעבודתו בהענינים אשר האדם עושה.

וזהו כל כוונתו של היצה"ר להטריד את האדם ולבלבלו מלהתעסק בענינים טובים, וכאשר רואה אשר אי אפשר לו רק באופן כזה של ענין של יראת שמים, הנה מתלבש בלבוש זה בכדי להפיק זממו הרע, דמהאי טעמא נקרא אומן, אשר ענין פתוייו והסתותיו עושה באומנות כזו אשר בעת שהוא מוכיח ומייסר על איזה דבר שהוא לא טוב או רע, אי אפשר להכיר פרצופו האמיתי אשר זהו היצה"ר.

לכן גזרו אבותנו רבותנו הקדושים זי"ע אומר, אשר הדאגה והעצבות גם ממילי דשמיא היא מדה רעה ואסרוה באיסור גמור ומוחלט ודנוהו בדין ארבע מיתות, לגרשה מנחלת חסידים ולעקף אחרי' אשר לא תשאר ממנה גם ריח דריח רע המביא הפסד רב.

מרירות במידה הנכונה

אבותנו רבותנו הקדושים זי"ע באהבתם הגדולה לכל ישראל בכלל ולעדת החסידים בפרט, אשר על הדרכתם וחינוכם מסרו נפשם הקדושה להיות כי כל אחד ואחד הי' להם ככבת עינם ממש, הרי כל פרט בטבעי בני אדם גם היותר קל הי' להם כקורת בית הבד להתענין בו לטהרו ולזככו מכל סיג ופסולת וליפותו ביופי אחר יופי במעלת טבעי בני אדם עפ"י התורה והמצוה.

והנה בענין הדאגה ממילי דשמיא הנה מצינו בזה תורה שלמה ומסודרה באופן הנהגת מרירות מזמן לזמן בזמנים מיוחדים הקבועים והמסוגלים לזה.

אז גם אז הנה גדלה האזהרה וההוראה מאבותנו רבותנו הקדושים זי"ע המזהירים לקצר בזה, אשר מכל זה מובן גודל ההיזק אשר סם מרפא זה יכול להביא, כדוגמת סם מרפא חזק מאד אשר כמה טפות ממנו הוא מרפא, ואם יוסיפו איזה טפות הוא מסוכן, וכן הוא בענין המרירות אשר רק כשהוא במדה ובמשקל הוא מרפא.

וידוע דמרירות גורם שמחה, דאחר אשר התמרמר בנפשו על אותו הענין שנזכר בו והתחרט עליו בחרטה גמורה הוא שש ושמח ומוסיף אומץ בעבודתו, ועשה טוב, אשר בזה הנה לא זו [בלבד] שמתכפר לו עונו אשר חטא ואשם אלא ה' אור לו באור תורה ומצוה.

ועתה הנה ישים אל לבו להתבונן הדק היטיב בכל האמור בזה, ויתבונן בגודל זכות לימוד התורה ברבים שזה בכלל מזכי הרבים, ובגודל ענין החזקת עובדי ה' ולומדי תורה אשר אין לו שיעור כלל בגובה רום מעלתם ויתבונן גודל ההיזק בהעדר העובדות הנ"ל ע"י הפרעת העצבות הבאה מטעם היצה"ר, ויגביר דעתו וכח בינתו להיות המוח שליט

לקראת שבת

כא

על הלב, ויגרש את עצבותו ויתנהג בסדר נכון באכילה ושתי' ושינה, ואם דרוש יקח הסמי מרפא אשר נותנים לו הרופאים, ולכל לראש יהי' בשמחה וטוב לבב וישוב לאיתנו בחיזוק כחותיו אשר השי"ת יחזקהו ביתר שאת ועז ושוב ישוב לצבא עבודתו בהרבעת תורה ברבים והחזקת עובדי ה' ולומדי תורה, ויראה רוב נחת בבני ביתו יחיו.

(אגרות קודש ח"ד עמ' שנו ואילך)

